

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д.н.к. Маргарита Карамихова на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор”,

Разработен в: Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Исторически факултет, Катедра „Етнология”

Научна област: 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление: 3.1. Социология, антропология и науки за културата („Етнология – Етнопсихологически модели в образованието“)

Автор: Дафина Лъчезарова Пандин

Тема: „Ценностно-ориентирани модели на взаимодействие в междуетническа образователна среда (1991-2016)“.

1. Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите.

Докторантката Дафина Пандин е зачислена на редовна докторантура в редовна форма на обучение с ректорска заповед РД 20-613/ 25.02.2021 г., за периода от 1.03.2021 г. до 1.03.2024 г. В срока на обучение тя е изпълнила всички задачи, заложи в Индивидуалния учебен план. След изпълнение на предвидените в Закона и Правилника процедури, докторантката е отчислена с право на защита с ректорска заповед РД- 220-884/ 17.04.2024 г.

След необходимото доработване дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от Съвета на катедра „Етнология” при Историческия факултет на Софийски Университет „Св. Климент Охридски”, проведен на 12.11.2024 г.

При придвижването и реализацията на цялата процедура до насочването на труда за публична защита не са допуснати нарушения и са спазени предвидените изисквания. На базата на представените документи има всички основания да се заключи, че процедурата по разработване на доктората и неговото насочване към защита е осъществена в пълно съответствие със Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и с вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ. Даденият

по-нататъшен ход на процедурата изцяло отговаря на изискванията на посочените нормативни актове.

Дисертационният труд се състои от в увод, три глави, изводи, заключение, библиография, приложения и приноси с общ обем 276 страници. В 32 страници са представени приложения, които ми бяха изпратени по електронен път. Библиографията включва 298 заглавия, от които 181 научни източници и 117 електронни източници.

Уводът следва добрите академични традиции. В него са поставени ясно целта и задачите, които трябва да се изпълнят, за да бъде тя постигната. Определени са точно предмета и обекта на изследването, работната хипотеза и подкрепящата я хипотеза. Докторантката е избрала в Увода кратко да представи методите, които прилага в изследването си. Поставената цел на дисертационния труд определя актуалността и значимостта му. Искрено поздравявам докторантката и научната ръководителка за избраната и много добре развита тема.

Първа глава е озаглавена „Етно-педагогическа рефлексия в системата на организираното предучилищно образование в България в периода 1991 – 2016 г. (ситуационен анализ)“. В кратко въведение е проследен историческият път на предучилищното образование в България от 1878 г. до 2016 г. В отделни параграфи са коментирани различни идейни проекти, концепции и държавни програми в системата на организираното предучилищно образование след 1990 г. Критично е представена динамиката на държавната политика към децата в неравностойно положение, особено на принадлежащите към различни етнокултурни групи. Главата завършва с дискусия върху коментираните проблеми и списък на цитираната литература, подход, който е спазен в част от следващите глави.

Втора глава е озаглавена „Ценностно-ориентирани рефлексивни практики на взаимодействие в междуетническа образователна среда в България“. В отделни параграфи е коментирана историята и дейностите за прилагане в практиката на постиженията на българската школа в рамките на рефлексивния подход – етнопсихологопедагогиката. Логично е отделено внимание на етно-психологически маркери на ценностно-ориентираното поведение на детето в системата на организираното предучилищно образование. Докторантката е избрала да предложи SWOT анализ на стратегически и нормативни документи в областта на организираното предучилищно образование в

България в периода 1991 – 2016 г., представени в първа глава на дисертационния труд. При евентуална публикация на труда бих препоръчала този анализ да съпътства представянето на документите в предходната глава, за да се избегнат повторения и да се постигне поставената в Увода цел. Докторантката демонстрира отлично владение на метода на SWOT анализ. Чрез прилагането му тя достига до ценни заключения.

Трета глава е озаглавена „Теренно етноложко изследване на рефлексивни ценностно-ориентирани модели на взаимодействие в междуетническа образователна среда (1991 – 2016 г.)“. В нея са представени приложените методи и етапите на набиране на емпирична информация. От методическа гледна точка са много ценни констатациите за наличие/отсъствие на дистанция и елементи на субординация с интервюираните. Представени и анализирани са резултатите от събирането на емпирична информация от различни специалисти в детските градини чрез анкетни карти. Очертан е прецизен профил на анкетираниите, което не е извършено при прилагането на методите на интервю и наблюдение. Анализирани са силните и слабите страни на ценностно ориентирания подход в различни райони и различни групи, според интервюираните експерти.

Особено ценен, от гледна точка на научно-приложните приноси е изработеният проект на теоретико-емпиричен модел за приложение на рефлексивна ценностно-ориентирана образователна политика в междуетническа среда в България. В него е изведена необходимостта от внедряване на ново образователно направление „Етнокултурна компетентност и ценностно- ориентирано взаимодействие“ в програмните системи на иновативни детски градини. Той може да бъде адаптиран към условията на детските градини, съобразно с маркерите на конкретната среда (демографски, социокултурни, икономически и др.) (стр. 236). Коментирани са ползите, но и ограниченията на модела на този етап.

В **Заключението** е направено синтезирано представяне на процеса на изследването и са коментирани основните му изводи. Подчертана е важноста на ценностно-ориентираната политика в българското образование, която трябва да се провежда приоритетно от най-ранните етапи на обхващане на децата.

Трудът има ясно определен авторски характер. Не установих неправомерно използване на чужди трудове.

Авторефератът е с обем 55 страници. В него коректно е представено съдържанието на дисертационния труд, представени са научните приноси, списък с публикации по изследваните проблеми, кратка анотация на английски език. Авторефератът напълно съответства на докторския труд.

Докторантката отчита 5 публикации на български език. С тях тя покрива и надхвърля изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и с вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ.

Предоставената при поискване информация сочи, че докторантката е представила резултатите от изследването си на авторитетни академични форуми. Във времето на докторантурата тя е участвала в три успешни национални проекти и в един международен (KA220-NED-09C48086 по Erasmus+), чрез които е набирала емпирична информация, но и е апробирала резултатите от изследването си. Участието ѝ в семинарите за докторанти с. Славейно през 2022 и 2023 г. ѝ е позволило да надгради експертната си компетентност.

2. Научни приноси

Приемам приносите с научно-теоретичен и научно-приложен характер, очертани в Автореферата (стр. 53).

3. Препоръки:

Работата ще спечели, ако се обоснове на каква хронологична и академично приемлива формулировка са определени 3 етапа в развитието на предучилищното образование в периода 1944-2008 г. (22 стр.).

При подготовка за публикуване е редно авторката да приведе цитираните под линия заглавия в съответствие с утвърдените стандарти. Буди недоумение отделянето на цитираните след всяка глава трудове на руски език от списъка с трудове на кирилица (български език). При бъдеща публикация ще бъде по-приемливо, ако библиографията бъде обединена в общ списък (кирилица, латиница) на финала, каквато е академичната практика.

Както дисертационният труд, така и Авторефератът се нуждаят от сериозна редакторска и коректорска намеса.

4. Заключение.

Изхождайки от обективните изисквания, предявявани към дисертационни трудове за получаване на образователната и научна степен “доктор”, както и вземайки предвид достиженията на българската и европейската Етнология, изразявам положително мнение и препоръчвам на членовете на научното жури да присъдят на Дафина Лъчезарова Пандин образователната и научната степен „доктор” по Етнология в научна област 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.1. Социология, антропология и науки за културата („Етнология – Етнопсихологически модели в образованието“) за труда „Ценностно-ориентирани модели на взаимодействие в междуетническа образователна среда (1991-2016)“.

10.01.2025 г.

Проф. днк Маргарита Карамихова